

Nieuwsbrief

Inhoud

Van de voorzitter	1
Studiedag 10 november	1
WUCWO 2010	1
Open Studiedag 3	3
Interview	4
Lezing VU symposium	6
KVG Amersfoort	7
Hart voor vrouwen	8
Persbericht	9
Wetenswaardig	10

Secretariaat Unie NKV
Pr Christinastraat 50
6101 HG Echt
Tel: (0475) 488 790
E-mail: info@unienkv.nl
Website: www.unienkv.nl

Van de voorzitter

Weer brengt de nieuwsbrief u op de hoogte van allerlei wetenswaardigheden. Eigenschappen zoals saamhorigheid, betrouwbaarheid, respect en waardering hebben vrouwenorganisaties altijd tot leidraad gediend. Hoe teleurgesteld kun je dan worden als je de seksuele misdaden van priesters en bisschoppen hoort ten opzichte van de aan hen toevertrouwde kinderen. Het meest schokkende is wel het feit dat heel veel bedekt, gebagatelliseerd, verjaard en bijzonder harteloos besproken wordt vanuit het instituut Kerk. Wij als vrouwen en moeders vinden minstens dat er grote schuld bekend moet worden en openheid van zaken om zo de nu volwassen getraumatiseerde mensen een leven terug te geven dat past bij de openheid na al deze vreselijke geheimen. Ook het politieke klimaat in ons land is danig verhard en veranderd. Wordt het nu beter? Jaren geleden hebben wij allemaal meegewerkt aan de individualisering, ieder voor zich en God voor ons allen. Het resultaat is een maatschappij waar wel of geen geld, wel of geen gezondheid, wel of geen betaalbaar huis, wel of geen baan, wel of geen vrienden, wel of geen familie nu het probleem is van de man of vrouw die aan de verkeerde kant van de samenleving terecht is gekomen en vervolgens ook nog de klus maar alleen moet klaren.

Laten wij als grote vrouwenorganisatie zorgen dat het omzien naar elkaar, de zorg voor degene die het minder heeft, een arm om de schouder, een warme hand en een lachend positief gezicht waar het begrip van afstraalt, ons 'handelsmerk' blijft.

Ik wens u een mooie herfst,

Evelien Blom

Katholiek èn mediageniek

Studiemiddag 10 november 2010

Programma

13.00u Welkom en bezinning
13.30u Inleiding
13.50u Pauze
14.15u Eerste workshopronde
15.30u Tweede workshopronde
16.30u Verslag uit workshops
17.00u Afsluiting

Overige informatie

Plaats: Graalhuis, Nieuwegracht 51 in Utrecht, tel (030) 2 333 640.
Aanmelding: info@unienkv.nl, tel. (0475) 488 790 (J. Seldenrath) of Unie NKV, Pr Christinastraat 50, 6101 HG Echt.
Kosten: € 2,50 voor leden van aangesloten organisaties, anders € 5,-. Betaling aan de zaal. Wegens de ruimte is de inschrijving beperkt. Meldt u bijtijds aan!

Conferentie WUCWO

Van 5 tot en met 11 oktober 2010 organiseerde de World Union of Catholic Women's Organisations (WUCWO) in Jeruzalem haar 2010 Centenary Assembly, waaraan zo'n vijfhonderd leden van vrouwenorganisaties uit zestig verschillende landen deelnamen.

De WUCWO is de wereldunie van katholieke vrouwenorganisaties, waarvan de Unie NKV en verschillende Nederlandse vrouwenorganisaties lid zijn. Het eerste gedeelte bestond uit studiedagen met als onderwerp: 'Jullie zullen mijn getuigen zijn'. Aansluitend vond de statutaire ledenvergadering plaats.

vervolg op p.2

Over dit onderwerp heeft de Unie NKV een landelijke studiedag georganiseerd in het voorjaar. Nu wordt als experiment een dagdeel op regionaal niveau aangeboden. We beginnen in Utrecht.

In 2011 wordt er een ochtend of middag georganiseerd in Roermond (15 februari).

Wilfred Kemp verzorgt op de middag in Utrecht de inleiding. Wilfred Kemp is werkzaam bij de RKK als journalist en presentator van met name het programma Kruispunt. Hij geeft ook een workshop over presentatie.

Felicia Dekkers (Bureau Beeldzin), neerlandica en theoloog, verzorgt een workshop over beeldvorming. Zij weet als geen ander de betekenis van beelden duidelijk te maken.

Vervolg p.1

You will be my witnesses, WUCWO-Assemblee in Jeruzalem

Onze delegatie bestond uit Marleen Peters-Van der Heyden, Zr. Thérèse Vandeweyers en Ina de Graaff. Vooruitlopend op een volledig verslag geven zij een eerste korte weergave van hun indrukken en ervaringen.

De Assemblee had een feestelijk karakter, omdat het 100-jarig bestaan van de organisatie werd gevierd. In haar openings-toespraak ging presidente Karen Hurley in op de geschiedenis van WUCWO die in 1910 werd opgericht in Brussel op initiatief van Madame de Vélard. Zij was presidente van de Franse vrouwenliga die nu *Action catholique des femmes* (Acf) heet. Van de WUCWO zijn bijna honderd organisaties lid. Deze zijn actief in 66 landen en onderverdeeld in vijf regio's: Afrika, Azië/Australië, Europa, Latijns-Amerika/Caraïbisch gebied en Noord-Amerika.

WUCWO-conferentie

In 2007 werd de WUCWO erkend als een publieke lekenorganisatie binnen de rooms-katholieke kerk. Karen Hurley benadrukte dat het nauw samenwerken met het Vaticaan voor de WUCWO een eer en een grote verantwoordelijkheid is. Er werd een boodschap van de Paus voorgelezen, waarin hij sprak over de rol van vrouwen in de missie van de kerk. Het thema van de studiedagen 'Jullie zullen mijn getuigen zijn', uit Handelingen van de Apostelen (1:8) werd in enkele lezingen veelzijdig belicht. Over het algemeen gaven de sprekers een ideaalbeeld van het leven van vrouwen en moeders, een beeld dat het huidige WUCWO-presidium graag wil uitdragen. Er was weinig gelegenheid om met de sprekers of anderen te discussiëren, uiteraard gebeurde dit wel aan tafel en in de wandelgangen. We vroegen ons af in welke vorm dit thema een vervolg zou kunnen krijgen binnen onze organisaties.

Twee keer bood het programma een paneldiscussie. In de eerste maakten we kennis met een groepje studenten van de Hebreeuwse universiteit, die vertelden over de kleine stapjes die zij zetten bij de contacten tussen Palestijnen en Joden. Het tweede panel bestond uit katholieke Palestijnse vrouwen. Zij spraken over hun moeilijke leven in dit verdeelde land.

Verkiezing

Tijdens de statutaire vergadering hadden 65 lid-organisaties stemrecht; 21 uit Afrika, 15 uit Azië-Australië, 12 uit Europa, 8 uit Latijns-Amerika en 9 uit Noord-Amerika.

Tevoren waren twaalf resoluties ingediend, deze zijn allemaal aangenomen. Hierover en over de in stemming gebrachte wijzigingen van statuten en huishoudelijk reglement zullen we in een later stadium uitgebreid berichten. Alle 26 kandidaten voor de Board (het algemeen bestuur) zijn gekozen, onder wie veel nieuwe leden. De leden van de Board kozen vervolgens uit twee kandidaten de nieuwe presidente, die Karen Hurley zal opvolgen. Dit leek aanvankelijk een spannende aangelegenheid, maar mede door een uitstekende presentatie bleek Maria Giovanna Ruggieri (*Azione Cattolica Italiana*) de voorkeur te hebben boven Brenda Finlayson (Australië). Maria Giovanna was vice-presidente voor Europa; in die functie werd voor de komende periode Barbara Mary Stitt (*Catholic Women's League of England and Wales*) gekozen.

Jeruzalem

'Stad van vrede' is de oorspronkelijke betekenis van Jeruzalem. Iedereen kent vanuit haar opvoeding de heilige plaatsen en heeft daar beelden bij. Daar komt bij dat de stad en het land bijna voortdurend in het nieuws zijn. Het is

heel bijzonder om de oude stad binnen te gaan door een van de vele toegangspoorten en de dagelijkse werkelijkheid te bekijken. In het programma waren vieringen in verschillende kerken opgenomen en gelukkig ook een paar excursies.

Wachten om de kerk in te gaan (foto Ina de Graaff)

Eén tochtje voerde naar Bethlehem. Daar werden we geconfronteerd met een hoge kilometerslange muur, waarmee deze Palestijnse enclave was omringd.

500 vrouwen

De ontmoeting met vrouwen uit zoveel verschillende landen was verrijkend en onvergetelijk. Wij hebben oude bekenden begroet en kennism gemaakt met heel veel nieuwe 'collega's'. Het is heel interessant te horen hoe vrouwen in andere landen leven en werken. En verrassend om te zien hoe kleurrijk velen zich presenteerden bij speciale gelegenheden, zoals bij de afsluitende H. Mis in de St. Saviourskerk. Tot zover deze eerste rapportage. Op 27 oktober is de vergadering van de internationale commissie en daarna gaan we aan de slag met een uitgebreid vervolg.

Marleen Peters-Van der Heyden, Zr. Thérèse Vandeweyers, Ina de Graaff.

Open studiedag 3: Welvaart, gezondheid en goede relaties

Een nieuwe triniteit?

Zijn nieuwe religieuze bewegingen – in West-Europa zijn er al meer dan 2500! – een alternatief voor de geïnstitutionaliseerde religies? Wordt godsdienst misschien vervangen door welvaart, genezing / heling en goede relaties? En zijn dat vooral de autonome verlangens van vrouwen?

Om deze vragen te kunnen beantwoorden schetste Maaïke de Haardt het beeld van de westerse wereld die niet goed raad weet met orthodoxie en fundamentalisme, noch met *evangelical* en pinkstergemeenschappen. Ondanks de scheiding van kerk en staat beschouw(d)en deze laatstgenoemde, 'nieuwe' bewegingen hun religie als het hele leven doordringend. De opwekkingskerken roepen, vooral aan de onderkant van de samenleving, op tot intense individuele geloofsbeleving die tot sociale transformatie leidt. In Amerika is het een typische volksreligiositeit geworden, een beweging van de massa die zich afzet tegen de hogere klasse.

Vrouwen en neo-orthodoxie

De feministische theologie heeft haar zelfverstaan in het westers christendom dat religies als islam en pinksterbeweging niet modern vindt. Terugkeer naar de tradities kenmerkt zowel de islam als de 'nieuwe' bewegingen. Toch leidt volgens antropologen het *soft* patriarchaat van de neo-orthodoxie wel tot een ander type mannen. *Born-again's* zweren de drank af, zijn 'dienende' leiders, overleggen met vrouwen. Onderzoek toont aan dat in de pinksterkerken van Zuid-Afrika het huiselijk geweld afnam.

Sacralisering

Welvaart, gezondheid en relaties lijken de nieuwe triniteit in het bijna oneindig scala van moderne magische rituelen. Deze zijn niet-dogmatisch, maken ruimte voor God/het heilige, en vormen een verzet tegen de ratio en de ont-

toering van de wereld. In een poging tot theologische waardering van het delen van hoop en zorg, van sociale betrokkenheid en van aandacht voor de ethische kant van het leven – zaken waarvoor in westerse kerken te weinig ruimte is – is De Haardt gematigd positief: het leven van vrouwen verandert, maar *gender justice* is nog niet aan de orde.

Gezondheid en magie

Zoekend naar de oorzaken van ontstaan van nieuwe religieuze bewegingen wijst Lieve Troch voor Europa op de terugloop van het christendom. Individualisering, differentiëring van het bestaan, de behoefte aan het vertellen van het eigen levensverhaal en de twijfel aan de maakbaarheid van het bestaan vormen de voedingsbodem voor het creëren van een eigen religiositeit. De meeste nieuwe bewegingen in Europa zijn afgeleid van bestaande godsdiensten (boeddhisme, hindoeïsme, islam, christendom). Ook in Azië, Amerika en – minder – in Afrika trekken ze veel volgelingen, vooral vrouwen en jongeren. Is het een nieuwe vorm van volksreligiositeit of zijn ze echt nieuw? Basisvragen blijven: welzijn, gezondheid en lijden, goede relaties met anderen, je goed voelen.

De film Lourdes

Wie de film *Lourdes* van Jessica Hausner heeft gezien, (her)kent de 'magische' kant van dit katholieke heiligdom. Op Taiwan en in Sri Lanka hangt men kleren van een zieke in de 'voddendboom'. Ter vergelijking: het scapulier diende onder andere ter bescherming tegen ziekte. Oude volksreligieuze praktijken vinden nu weer plaats. Ook in de nieuwe bewegingen

verschuift gezondheid naar het magisch vlak. De dikke Boeddha, het Chinese toonbeeld van welvaart, heeft een plaats in de pinksterbeweging. Volksreligiositeit is altijd gericht geweest op persoonlijke beleving van het Hogere. Ze zoekt autonomie, tégen inkapseling en controle door het instituut kerk. Waar de (medische) wetenschap het niet redt, wordt magie ingeschakeld in een poging, macht en controle over het ongrijpbare te heroveren.

Voddendboom of gebedsboom in China

Daarmee is volksreligiositeit binnen de religieuze instituten het meest subversieve element. Het overschrijdt grenzen van orthodoxie en orthopraxis door orthopathie: het juiste gevoel.

Rituelen

Voor haar promotieonderzoek naar het ethisch perspectief van rituelen als handelingen, gericht op heil, genezing en sacraliteit zocht en vond Goedroen Juchtmans bij jonge gezinnen in de Tilburgse wijk Reeshof dat magische rituelen enerzijds als bezwering en anderzijds als betovering werkten. Moeders en oma's bleken rituele experts die op deze manier kinderen inwijden in basale sacraliteit.

Het opsteken van een kaars uit een bedevaartsoord betekent aandacht voor een dierbare zieke, een kruisje voor de nacht bezweert de angst voor de overgang van licht naar donker. Vanuit het gevoel dat 'er meer is dan we zien' en vanuit de behoefte om in te grijpen op de alledaagse werkelijkheid voltrekken mensen, vooral vrouwen, basaal sacrale rituelen.

Iets betekenen voor een ander

Interview met Marij Cox en Wilma van der Poel

OPEN STUDIEDAGEN 2010

De Catharina Halkes / Unie NKV Leerstoel Religie en Gender organiseerde in 2010 voor de elfde maal haar jaarlijkse drie studiedagen voor studenten en belangstellenden. Doel van de studiedagen is het in brede kring onder de aandacht brengen van actuele ontwikkelingen en thema's op het gebied van vrouwenstudies theologie en religiewetenschappen.

Het thema van 2010 was 'Volksreligie en nieuwe religieuze bewegingen: vrouwendomeinen?' Op de derde studiedag, 21 mei 2010, werden de lezingen gegeven door Maaike de Haardt, Lieve Troch en Goedroen Juchtmans.

De **Open Studiedagen 2011** vinden plaats in Nijmegen op 4 februari, 25 maart en 27 mei. Informatie: Openstudiedagen@rs.ru.nl.

Ze maken de gelaagdheid van de werkelijkheid zichtbaar in wat Juchtmans noemt, 'authentiek religieus handelen'. Ter illustratie noemde zij het 'Sinterklaas'-ritueel. Het bevat alle elementen: geheimzinnige af/aanwezigheid, goedheid en rechtvaardigheid, het geeft geluksgevoel en dankbaarheid. Het is een vorm van magie die de aanwezigheid van God/goddelijk mysterie arrangeert.

Helmi van Stratum – van Beeck
met dank aan Maaike de Haardt,
Lieve Troch en Goedroen
Juchtmans

De ene voorzitter neemt binnenkort afscheid van ZijActief Limburg, de andere is onlangs aangetreden bij Katholiek Vrouwengilde Limburg. Marij Cox (ZijActief) en Wilma van der Poel (KVG) komen beiden van buiten de organisatie. Marij: 'Er ging een wereld voor me open.'

Marij Cox is een *Remunsj maedje*, in Roermond geboren en gedoopt in de kathedraal. Na haar opleiding als verpleegkundige heeft ze gewerkt in het ziekenhuis totdat de kinderen kwamen: 'Dat kreeg ik niet geregeld, om te blijven werken. Er bestond nog geen kinderopvang dus moest ik stoppen. Maar ik begon gewoon voor mezelf met een eigen bedrijf als pedicure.' Daarna vond ze werk, eerst op contractbasis en later als vaste baan: 'Altijd heb ik de dingen die ik deed aangepast aan de situatie thuis.' Ondertussen deed ze ook vrijwilligerswerk: op school bij de werkgroep voor de eerste communie en in de medezeggenschapsraad. Toen de pastoor haar vroeg voor het kerkbestuur, moest ze nadenken. 'Ik wil wel méépraten, ik doe niet mee om koffie te zetten', zei ze tegen hem maar dat was de bedoeling. Via de Vincentius-vereniging waarvoor ze eerst in de winkel werkte en daarna in het bestuur, werd ze politiek actief en kwam in de Provinciale Staten voor het CDA.

'Daar werd me gevraagd of ik de portefeuille met vrouwenwerk wilde overnemen. De eerste Algemene Ledenvergadering van toen nog de LVB die ik als statenlid bezocht, vond ik geweldig: een grote warme deken, er zijn voor elkaar. Kon ik niet een keer op gesprek komen voor het voorzitterschap, vroegen ze. Maar kon ik dat wel, wilde ik het wel? Dan ging het om de dubbele pet en om de tijd. Uiteindelijk heb ik ja gezegd op de voorwaarde dat Jeanne Speetjens, mijn

voorgangster, nog een half jaar in functie zou blijven.'

Niet flauw zijn

Wilma van der Poel is geboren in een katholiek dorp in Zeeuws-Vlaanderen, ging naar een katholieke HBS en naar een katholieke universiteit. In Nijmegen studeerde ze sociale geografie. Ze kon een baan krijgen als wetenschappelijk onderzoeker in Rotterdam maar dat vond ze niets. 'Ik ging werken in het voortgezet onderwijs als leraar aardrijkskunde, in Boxmeer. Ik vind mijn vak heel leuk. Ik houd van de spontaniteit van de kinderen en ik ben trots als ze goede cijfers halen.'

Wilma van der Poel (midden) aan tafel met Nelly Ketels (links) en Jeannine Winkens (rechts) Jubileum Unie NKV (foto Erica Op 't Hoog)

Op zoek naar een huisartsen-praktijk voor haar man kwamen ze bij toeval in Kerkrade terecht. 'Ik zei mijn baan op en ging mee. Zo gaan die dingen dan. Na twee maanden vond ik werk in Heerlen, en heb dat ongeveer zeven jaar gedaan. Maar met twee kinderen en de drukte van de praktijk vond ik het te veel worden. Ik heb ongeveer vijf jaar niet gewerkt. Toen zag ik een vacature van 22 uur. Dat vond ik eigenlijk te veel, maar het was alles of niets.' Ze nam de baan, kreeg langzamerhand meer leidinggevende taken, werd conrector en uiteindelijk directeur. Vorig jaar kon ze stoppen met werken. Ze las in de krant over het 90-jarig bestaan van KVG Limburg en de behoefte aan

bestuurlijk kader. 'Als je zo'n artikel leest, kun je bellen of niet. Veel dingen gebeuren door alert te zijn. Om iets te worden moet je je nek uitsteken, kansen pakken en niet te flauw zijn. Als ik toen niet bereid was geweest om zoveel uur te werken, was het over en uit geweest.' Resultaat van het telefoontje was dat ze de voorzittershamer kon overnemen van Jeannine Winkens.

De K van KVG

'KVG Limburg is voor de leden een bron van vreugde. Binnen het gilde vinden ze goede contacten en een zinvolle tijdsinvulling waardoor ook hun horizon verbreedt. Ik zie dat de leden vooral genieten. Op het moment is onderwerp van gesprek wat de groep voor de buitenwereld moet en kan betekenen. Wil het KVG politiek meepraten of een andere rol spelen in de maatschappij? Die wezenlijke vragen moet je je van tijd tot tijd stellen. Dat is van belang voor je toekomst. Sinds een paar maanden bestaat er daarom een kerngroep over onze missie en visie die een traject van anderhalf jaar volgt, in wisselwerking met de afdelingen.

Een van de onderwerpen zal zijn: hoe gaan we verder met de K van het KVG? Dit is enkele jaren geleden ook aan de orde geweest. Besloten is dat de afdelingen zelf kunnen kiezen, met of zonder de K in hun naam. Wat ik merk is dat de buitenwereld ons associeert met het instituut van de RKK. Voor het KVG is het begrip katholiek veel ruimer, we staan open voor alle vrouwen, op zoek naar zingeving en ontwikkeling, met aandacht voor een ieder in een snel veranderende wereld.'

Brug naar buiten

'Die doelstelling bindt ons ook met de Unie NKV. Als er zaken gerealiseerd moeten worden in de buitenwereld is de Unie NKV een brug naar landelijke en internationale organisaties. Andersom moet ook de Unie zich inspannen om relaties te houden met groepen, te weten wat er in het veld speelt.'

Marij Cox: 'De Unie is een platform van katholieke organisaties, daardoor ben je zelfs wereldwijd verbonden. Dat kun je doorvertalen naar de afdelingen. Met vrouwenhandel hebben we dat gedaan. En ja die brief over loveboys die landelijk naar de ministeries is gestuurd, is ook in politiek Limburg geagendeerd en daar is antwoord op gekomen. Als bestuur heb je een voedingsbodem nodig. Die kun je vinden bij de Unie. Ik heb een jaar aan de vergaderingstafel van de Unie gezeten. Dan leeft het veel meer. De eerste keer was Maaïke de Haardt aanwezig. Ik kwam thuis met de opmerking dat ik een geweldige dag had gehad!'

Hoe kijken jullie aan tegen democratie, het thema van de jaarvergadering 2011?

Wilma: 'Ik zie een verschil tussen het politieke begrip democratie: het stemmen en de spelregels, en het respect voor het democratisch proces, het gesprek over de inhoud. Democratie is recht doen aan veel mensen. In de besluiten die je neemt, blijf je reëel tegenover alle groepen in de samenleving. Je geeft ze gelegenheid om te zeggen wat ze ervan vinden, ook als ze het ermee oneens zijn. Ik vind het ook een vorm van democratie als de Unie NKV thema's aan de orde stelt die bij ons aansluiten. Dan wordt democratie inspiratie.'

Bestuur ZijActief Limburg met Marij Cox (4^e van links)

Marij: 'Democratie is de helft plus 1, je neerleggen bij het besluit van de meerderheid, maar ook gedeelde verantwoordelijkheid:

deelnemen aan vrijwilligerswerk, in een bestuur, in een Wmo-raad.' Wilma: 'In een democratische samenleving verwacht ik van alle mensen een redelijke eigen inzet. Wel heeft een bestuur andere verantwoordelijkheden dan de leden. Ik wil geen voorzitter zijn die zegt: zo moet het. Een bestuur moet zoeken naar draagvlak en een koers uitzetten met het oog op de toekomst. Wanneer ons imago eruitziet als een club van oudere conservatieve katholieke dames, is er werk aan de winkel. Wij moeten thema's oppakken waar de leden niet aan denken, zoals onze zorg dat er nieuwe jongere leden blijven komen. Het ledenaantal van KVG Limburg is stabiel, maar de gemiddelde leeftijd is hoog.'

Van Mook tot Eijdsen

Marij ziet zichzelf evenmin als een voorzitter met gezag die alles zelf doet: 'Ik vind het fijn als ook andere mensen verantwoordelijkheid dragen. Daarom hebben we bij ZijActief portefeuilles ingevoerd. Dan ben je samen verantwoordelijk. Je kunt gemakkelijker loslaten en een opvolger vinden. In het voorjaar presenteren we onze plannen aan de afdelingen. Dan kunnen mensen vragen stellen, ideeën inbrengen. In het najaar gaan we met de stukken naar alle kringen: begroting, werkplan. Dan daag ik ze echt uit: "Stel de vragen die je hebt en stel ze nu, aan mij." Die vragen maken het soms een pittige vergadering. Dan kom ik thuis met het idee: ze hebben wel gelijk, het kan ook anders. De commissies werken het verder uit zodat het hamerstukken zijn op de Algemene Ledenvergadering.

Als voorzitter heb ik Limburg leren kennen van Mook tot Eijdsen. Mensen zien vaak niet hoe geweldig een bestuursfunctie is maar als je dat uitstraalt, gaan ze meedoen. Ze zeggen nu Marij tegen mij en geen mevrouw. Daardoor krijg ik wel veel emails... Maar toen mijn moeder terminaal ziek was – ik had alles afgezegd, de politiek en ZijActief – hebben de vele reacties die ik kreeg, me echt goed gedaan.'

Ambivalentie: een creatieve religieuze deugd

Op het VU Symposium 'Gender, religie en leiderschap', 15 oktober 2010, sprak prof.dr. Maaïke de Haardt over de dynamiek gender – religie – leiderschap in het christendom: 'Er zijn altijd pogingen geweest om met een beroep op bijbelse teksten of met een andere interpretatie juist meer mogelijkheden voor vrouwen te eisen.'

Ik schreef het al eens in *Opzij* en ik wil het ook vandaag verdedigen: de centrale vraag van dit symposium, de vraag namelijk of religie, in mijn geval het christendom, belemmerend of emanciperend werkt voor vrouwen, en dus ook voor vrouwen in leiderschapsposities, is eigenlijk een soort non-vraag of een verkeerd gestelde vraag. Immers, het of/of werkt niet want: ja religie kan belemmerend werken; en ja, religie kan emanciperend werken. Het is maar net waar je staat, welke visie je hebt op religie en welke doelen je wilt bereiken. En/en dus.

De relatie christendom, gender en leiderschap is dan ook buitengewoon complex, op geen enkele manier eenduidig en verandert bovendien voortdurend. En om van dit laatste maar direct een voorbeeld te geven vanuit mijn context: het waren zowel in Nijmegen als in Tilburg de theologische faculteiten waar vrouwenstudies, in ons geval dus feministische theologie, het eerst universitair geïnstitutionaliseerd werden. Nog wel aan rooms-katholieke theologische faculteiten, terwijl de Rooms Katholieke Kerk het religieuze leiderschap van vrouwen in de zin van priesterschap tot op de dag van vandaag – zoals deze zomer weer bleek – in steeds groter afkeer oproepende bewoordingen afwijst.

Weerstand binnen de kerk

Maar ook de argumenten die men daarvoor geeft, verschuiven over de eeuwen. Van bijbelse teksten, teksten uit de traditie en argumenten, uitspraken van kerkvaders, tot de laatste officiële verklaring in 1995 dat de vraag naar het priester-

schap van vrouwen tot de 'geloofschat' behoort en het niet aan de kerk is hierin veranderingen aan te brengen. Volgens de hermeneutiek van wantrouwen zou de strategie om nu de kwestie volledig onbespreekbaar te maken, betekenen dat ook binnen de kerk de afwijzing van de wijding van vrouwen en de daarbij gehanteerde argumentatie op weerstand stuit. Om dan nog de zaak te kunnen 'redden' rest blijkbaar enkel de toevlucht tot onbespreekbaarheid.

Dit alles laat overigens onverlet dat de kerken, of in ieder geval een aantal van haar leiders, vrouwen de laatste eeuw zeer hebben aangespoord en gesteund om leidende functies in de samenleving op zich te nemen. Het door de kerken gestimuleerd ontstaan van de christelijke vrouwenbewegingen is voor een deel hierop terug te voeren. Dat een aantal van die vrouwenbewegingen vervolgens leiderschap in de kerken claimde, ja zelfs het predikantschap en priesterschap, was voor een aantal geestelijke leiders weer een brug te ver. Hoewel er ook enkele leiders waren die zich hier niets van aantrokken en vrouwen – clandestien weliswaar, maar formeel correct – tot priester hebben gewijd. Inderdaad, complex en bepaald niet eenduidig.

Geloofsuitspraak

Welke dynamiek en welke historische en traditionele kaders zijn er in het christendom in deze complexe relatie aan te wijzen? Allereerst natuurlijk het gegeven dat de christelijke traditie, die zichzelf volgens sommige wetenschappers in haar prille begin primair zag als een beweging van gelijken, onder de sociaal politieke en culturele omstandigheden van haar uitbreidingsgeschiedenis steeds sterker niet alleen institutionaliseerde maar ook patriarchaliseerde.

Daarnaast, en dat geeft de complexiteit van het thema opnieuw goed aan, zijn er ook altijd pogingen geweest om met een beroep op bijbelse teksten of met een andere

interpretatie juist meer mogelijkheden voor vrouwen te eisen. Het beroemde 'u bent allen een in Christus', uit Galaten 3,28 geldt wel als het meest bekende voorbeeld in deze. Ook hier zien we dat deze 'sussende' en gelijkheid 'garanderende' tekst werd ingezet om werkelijke gelijkheid en leiderschap te voorkomen. En tegelijkertijd werd ze door vrouwen en de hen steunende mannen ingezet als aansporing om deze gelijkheid te actualiseren.

Eenzelfde voorbeeld valt te vinden in de interpretatie en het gebruik van de geloofsuitspraak dat de mens beeld van God is. Lange tijd – en nog steeds – gebruikt om het verschil tussen mannen en vrouwen, ook in god-gelijkendheid te benadrukken, eigenden vrouwen zich deze god-gelijkendheid toe, om met overtuigende kracht in te zetten om haar stem, eigen autoriteit en eigen religieus leiderschap te claimen.

Traditiegetrouw

In deze toe-eigening klinkt een grote mate van *ambivalentie*. Enerzijds is daar het protest tegen heersende opvattingen over vrouwen. Maar er klinkt ook iets anders, namelijk de kracht, inspiratie, creativiteit en steun die de christelijke traditie evenzeer biedt, om aan deze vormen van achterstelling, onderdrukking en uitsluiting een 'traditie-getrouw' weerwoord te bieden. Deze 'tegenstem' is immers ook teken van het willen blijven toe-behoren tot het christendom. Dat noem ik ambivalentie en dat noem ik voor vrouwen een onvermijdelijke maar vooral ook een creatieve en gezonde deugd.

Uitzondering

Leiderschap van vrouwen kent in de christelijke traditie veel, heel veel voorbeelden, ook al worden die vaak niet gezien of niet benoemd. Ten dele doordat de aandacht veelal naar de grote en bekende individuele vrouwen gaat, de uitzonderingen dus – die overigens ook vaak door de kerken

als 'heldinnen' zijn ingelijfd. Maar ook door het niet zien of niet als zodanig benoemen van *feitelijk* leiderschap van vrouwen blijft veel vrouwelijk leiderschap onzichtbaar of wordt geminimaliseerd. Een van de vele vormen van wat Ursula King ooit benoemde als 'seksisme door nalatigheid'. Ook deze onzichtbaarheid, dat niet benoemen, is een dynamiek die bepalend is voor ons thema.

En op dit punt speelt de autoriteit en macht die aan de formele instituties en hun overwegend mannelijke leiders wordt gegeven – ook door vrouwen zelf – een grote rol. Hoe complex dat is, illustreer ik met de aankondigingsteksten van deze conferentie. Daar staat bijvoorbeeld te lezen: katholieke vrouwen verwerven leiderschap door onofficieel activisme.

Dat is een wijze van spreken die weliswaar feitelijk leiderschap van vrouwen erkent maar tegelijkertijd meegaat in de dominante zienswijze door dit te benoemen als 'onofficieel activisme'. Ik weet niet precies wat daarmee bedoeld wordt maar ik houd er wel de associatie aan over dat het hier om een 'mindere' vorm van leiderschap gaat. Het is 'onofficieel' en bovendien een vorm van 'activisme', wat nu niet direct als een erkende en stevige vorm van sterk leiderschap klinkt.

Grootse traditie

Daarmee is het leiderschap van al die vrouwen die als leiders van op religieuze grondslag gebaseerde scholen, ziekenhuizen en andere maatschappelijke instellingen jarenlang op indrukwekkende wijze hebben bijgedragen aan opvoeding en educatie, vooral ook van meisjes, aan de ontwikkeling van wat we nu zorginstellingen en maatschappelijke instituties noemen, en de vele vrouwen die dat in grote delen van de niet-westerse wereld nog steeds doen, tot 'onofficieel activisme' bestempeld.

Katholieke vrouwen, met name vrouwelijke religieuzen, hebben hierin een grootse traditie zoals ook protestantse vrouwen zich op

deze domeinen niet onbetuigd hebben gelaten. Het vraagt een gender-specifieke wijze van kijken en benoemen, een wijze van kijken en benoemen die zich niet primair door de dynamiek van institutioneel bepaalde definities en kaders van leiderschap laat bepalen, om dit type leiderschap van vrouwen op vele terreinen, ook dat van religie, zichtbaar te maken.

De kwestie van religie en leiderschap van vrouwen, de kwestie van religie en emancipatie, is complex maar ze wordt, zo wil ik wel verdedigen, niet enkel bepaald door religieuze aspecten, ook al dienen deze vaak ter legitimatie. Misschien wordt deze dynamiek – ook binnen religies zelf – in de grond helemaal niet door intrinsiek of enkel religieuze aspecten bepaald – zo je die al onafhankelijk van culturele context zou kunnen aanwijzen. De discussies over vrouwen en leiderschap zoals die de laatste week in Nederland gevoerd zijn naar aanleiding van het nieuwe kabinet, hadden in ieder geval bar weinig met religie te maken, en alles met gegenderde opvattingen over 'sterk leiderschap'.

Een laatste en misschien wel meest complexe dynamiek: dat de gender-symboliek en de man-vrouwverhoudingen binnen het christendom, maar niet alleen daar, zich in onze tijden overwegend toespitsen op thema's die te maken hebben met seksualiteit, voortplanting en de regulering van vooral het gedrag van vrouwen op deze terreinen – en ook dat heeft te maken met gender, leiderschap en autoriteit – moet ons opnieuw te denken geven. In de dagelijkse strijd tegen een nog altijd veelkoppige en veelvormige ongelijkheid van vrouwen en mannen is het inspirerend ons te herinneren, zoals onder meer de historica Gerda Lerner heeft gedemonstreerd, dat emancipatie en leiderschap van vrouwen in de westerse traditie vanaf de vroegste tijden altijd een sterke religieuze drijfveer heeft gehad.

In verbondenheid met elkaar

50 jaar K.V.G. Amersfoort

Dankzij de inzet van velen is het 50-jarig bestaan van het Katholiek Vrouwen Gilde Amersfoort een onvergetelijk feest geworden.

Op donderdag 23 september 2010 stond een mooi versierde ontvangstruimte helemaal tot onze beschikking en alle leden kregen een prachtige zelfgemaakte corsage opgespeld. De koorleden hadden de

vorige avond al stoelen geplaatst voor de viering 'in verbondenheid met elkaar' waarmee het feest begon. Josephine van Pampus ging voor en de verbondenheid was voor velen voelbaar... Na het lied 'Vrede voor jou' las de voorzitter de tekst 'Er is een lijn van vrouwen'. Er volgde een verhaal, een overweging en een lied. Er werden druiven gedeeld. Na het delen baden we, hand in hand, nog het Onze Vader en sprak Josephine de vredeswens uit. Tot slot zongen we 'O sterre der zee'. De tekst zat er bij velen nog goed in... allemaal op Mariascholen gezeten?

Vanaf de koffie/thee werd het een genoeglijke kakofonie van ruim vijftig dames onder het genot van gebakjes, drankjes en hartige hapjes. Het was te proeven dat een en ander met veel liefde was klaargemaakt. Bovendien kwamen 3 chinezen ons voorzien van een heerlijke maaltijd. Alles werd gebracht en we konden plaats nemen voor het ultieme plezier van een dit keer niet zelfgemaakte maaltijd. Alleen maar aanschuiven en opscheppen...

En of dit alles nog niet genoeg was werden we vergast op een optreden van de Tito's waarbij er uit volle borst kon worden meegezongen: Hollands repertoire uit ons aller schooljaren! Om half tien, met plenzende regen buiten, namen enthousiaste leden afscheid van elkaar en konden terugzien op een prima verzorgd feest. Hulde aan allen die hun steentje hebben bijgedragen! Met speciale dank voor de opruimploeg.

Hart voor vrouwen

Symposium van ZijActief Limburg

Jaarlijks sterven er meer vrouwen aan hart- en vaatziekten dan mannen. Toch worden deze ziekten in de medische wereld nog altijd te veel vanuit een mannelijk perspectief benaderd. Gelukkig zijn er vrouwelijke pioniers die dit fenomeen al vroeg in de smiezen hebben gehad en er sinds jaar en dag aandacht voor vragen. Op het symposium 'Hart voor Vrouwen', 24 juni 2010 in het Gouvernement in Maastricht, georganiseerd door ZijActief Limburg, wisten zij de aanwezige ZijActief-leden te inspireren. Daarnaast konden de aanwezigen deelnemen aan drie verschillende workshops.

Vrouwencardioloog Angela Maas pleit al jaren voor een andere benadering van vrouwen met hart- en vaatziekten. In Nederland speelde zij hierin zelfs een beslissende rol. Onlangs ontving zij de prestigieuze Connie Hermans-prijs voor haar bijdrage aan een betere geneeskunde voor vrouwen. In haar boeiende lezing

In het gouvernement te Maastricht

gaf zij aan dat hart- en vaatziekten zich bij vrouwen anders manifesteren dan bij mannen. Daarnaast uiten vrouwen zich ook nog eens anders. In de medische wereld is echter weinig aandacht voor deze verschillen.

Yvonne Winants, de tweede gastspreker, vraagt net als Angela Maas meer aandacht voor vrouwen in de geneeskunde. Deze wetenschapper, universitair docent huisarts-geneeskunde, is gespecialiseerd in de verschillen tussen mannen en

vrouwen. Zij bracht een uitvoerige uitleg over de impact van stress op je gezondheid en praktische tips over wat je zelf kunt doen om de kans op hart- of vaatziekte te verkleinen.

Weldaad voor je hart

Na vragenronde en pauze stond een drietal workshops op het programma: een sportieve, een helpende en een lekkere workshop. In de sportieve workshop gaf dr. Rineke Vasse, landelijk autoriteit op het gebied van sportief bewegen, informatie over de trainingen die het beste uitpakken voor onze gezondheid. Na het theoretische gedeelte gingen de deelnemers enthousiast aan de slag met een aantal loopopdrachten. De helpende workshop over herkenning van hartproblemen en acute eerste hulp werd verzorgd door ambulancemedewerker en medisch docent Peter van Montfort. Bij de 'lekkere workshop' van Ingrid Hoefnagels ten slotte was er aandacht voor goede, volwaardige voeding en de signalen van je lichaam daarop. Een goed eetpatroon is een weldaad voor je hart.

Herkenbaar

Bij het afscheid zei een van de deelnemers:

'Het was een erg leerzame dag. Vooral de lezing van hoofdspreker Angela Maas was interessant, herkenbaar en goed te volgen. Ik heb de helpende workshop gevolgd; daarbij werd onder meer uitleg gegeven over het gebruik van de AED. Natuurlijk is de kans dat je dit nodig hebt niet zo groot. Maar mocht zich ooit iets aandienen, dan heb ik in ieder geval meer vertrouwen dat ik wat kan doen!'

De leukste tea-party van Nederland

De Nederlandse Hartstichting heeft de maand november uitgeroepen tot T-time. Overal in Nederland gaan mensen thuis tea-party's organiseren. En dat is niet alleen gezellig, het is ook van levensbelang.

Hart- en vaatziekten zijn doodsoorzaak nr. 1 zijn bij vrouwen, terwijl wetenschappelijk onderzoek vooral plaatsvindt bij mannen. Juist daarom wil de Nederlandse Hartstichting dat er meer specifiek onderzoek wordt gedaan naar hart- en vaatziekten bij vrouwen. Met T-time willen zij voor dit doel geld inzamelen.

Uw eigen tea-party

We roepen vrouwen in Nederland op om mee te doen en thuis een tea-party te organiseren. Gewoon, lekker theedrinken en bijkletsen met vriendinnen. Op die manier levert een gezellige kop thee een belangrijke bijdrage aan de strijd tegen hart- en vaatziekten bij vrouwen.

U en uw vriendinnen doneren ieder €10. Als u zich aanmeldt op www.t-time.nu, ontvangt u ook nog een leuke T-bag vol verrassingen.

Even misdadig als seksueel misbruik?

Het Vaticaan heeft de richtlijnen voor het bestraffen van seksueel misbruik door geestelijken verscherpt. De Unie NKV heeft daarop in een persbericht gereageerd dat ze het toejuicht dat seksueel misbruik zwaarder wordt gestraft maar dat de aanpassingen tekortschieten als het gaat over aangifte bij justitie en over de sancties op het verzwijgen of anderszins toedekken van strafbare feiten op dit gebied. De Unie NKV vindt dat de kerk op alle mogelijke manieren een veilige gemeenschap moet proberen te zijn,

zeker voor kinderen en andere mensen in een kwetsbare positie. Dat zou ook de verplichting tot het doen van aangifte van dergelijke zaken bij justitie moeten inhouden.

In hetzelfde document wordt het meewerken aan de wijding van een vrouw tot priester een 'zeer ernstig misdrijf' genoemd. Degene die de wijding uitvoert, riskeert onmiddellijke uitzetting uit het ambt en excommunicatie; de vrouw in kwestie wacht excommunicatie.

De Unie NKV streeft naar waardering en erkenning van de rol en het werk van

vrouwen in de kerk – of dat nu als vrijwilliger is of in een officiële functie. Onafhankelijk van de vraag of vrouwen priester zouden moeten willen of kunnen worden, is de Unie NKV van mening dat het niet aangaat, het seksueel misbruik van kinderen / jongeren (en vrouwen?) door geestelijken in één adem te noemen met de priesterwijding van vrouwen. Dit wekt immers de indruk dat het verlangen van vrouwen om de kerk (ook als priester) te dienen even misdadig is als seksueel misbruik.

Boekbespreking

Erik Borgman, *Overlopen naar de barbaren. Het publieke belang van religie en christendom*. Kampen 2009.

Overlopen naar de barbaren is een inspirerend boek. Borgman betoogt dat religie een plaats heeft binnen de politiek. Er bestaat geen absolute scheiding van kerk en staat. Godsdienst – niet alleen het christendom – kan bijdragen aan de samenleving in de vorm van visioenen en vertrouwen. Hij verankert dit stevig in het katholieke sociale denken. Daarmee is dit ook een informatief boek. Het verstaat zich met een veelheid aan denkers uit heden en verleden.

Een belangrijke rol is weggelegd voor het citaat van Catharina van Siena (1347-1380), dat de onderlinge afhankelijkheid in de samenleving een bron van openbaring is. Jammer genoeg worden er verder weinig vrouwen genoemd, noch als uitvoerders van het sociale denken (in congregaties

en parochies), noch als personen die er een bijdrage aan leveren (bijvoorbeeld in de emancipatiegolven van de negentiende en twintigste eeuw).

Marjet Derks en Marijke Huisman schreven in *Edelmoedig, fier en vrij* (2002) hoe moeilijk de organisatie van arbeidervrouwen een plek kon vinden tussen vrouwenbeweging enerzijds en arbeidervrouwenbeweging anderzijds. Dat doet vermoeden dat behandeling van de vragen uit de vrouwenbeweging nieuwe perspectieven kan geven aan Borgmans onderwerp.

Overlopen naar de barbaren is het eerste product van een onderzoeksproject over de bijdrage van katholiek sociaal denken aan maatschappelijke debatten. Het project wordt onder andere gesteund door het VKMO, waarin ook de Unie NKV zitting heeft. Misschien kan het project wat meer gaan over vrouwenzaken? (JS)

Wetenswaardig

Op de koop toe

Vier vrouwenorganisaties organiseren een ontdekkingsreis naar wat consumenten allemaal op de koop toe nemen. Bij productie van bijvoorbeeld kleding, mobieltjes, medicijnen en zuivel wordt veel 'op de koop toe' genomen, van kinderarbeid, uitbuiting van (vrouwelijk) personeel en te lage lonen tot vervuiling van bodem, water en lucht.

Tot en met juni 2011 kunnen vrouwen

ideeën aanleveren over verantwoord(er) kopen.

De drie winnaressen ontvangen een cadeaubon. Daarnaast worden de tien meest inspirerende ideeën beloond met een boek over dit thema: *Het onzichtbare label* van Evert-Jan Quak.

Meer informatie staat op www.passagevrouwen.nl.

kathoLieknetwerk

Bronnen van ons werk

Het Verband van Katholieke Maatschappelijke Organisaties (VKMO) – Katholiek Netwerk organiseert op 19 en 20 november een bijeenkomst over 'inspiratie, werk en katholiek sociaal denken', voor jonge werknemers (tot 35 jaar). Met lezingen van Erik Borgman, Caroline Goossens en Thijs Caspers, en creatieve

praktische werkvormen. Er is slechts ruimte voor tien deelnemers.

De kosten bedragen € 450 p.p. (gereduceerd tarief mogelijk in overleg).

Plaats: Soeterbeeck, Ravenstein.

Informatie en opgave:

t.caspers@katholieknetwerk.nl of tel. (073) 61 341 40.

Omgaan met verschillen

in geloof en levensbeschouwing, een training op 19 en 20 november in het Graalhuis te Utrecht.

Professionals die in een multiculturele omgeving werken, leren beter omgaan met verschillen en zich bewust te worden van hun eigen plaats in dit kleurrijke geheel. Begeleiding: Ine van Emmerik en Elly König. *Informatie en inschrijving:* info@extravaleren.nl.

Nederlandse Vrouwen Raad

'Doorbreek huiselijk geweld

Praat erover!' is de titel van het Landelijk Symposium van de NVR op 25 november om de bespreekbaarheid van huiselijk geweld te bevorderen.

Plaats: Provinciehuis Noord-Brabant, 's-Hertogenbosch.

Informatie en opgave: info@de-nvr.nl of tel. (070) 346 9304.

25 jaar elkaar tot spreken horen

Symposium van de stichting VPSG - advies en ondersteuning bij vragen rond seksueel geweld, godsdienst en zingeving - op 25 november met lezingen van Erik Borgman, Marijke Baljon, Jagoda Paukovic en Anoushka Boet.

Plaats en tijd: Doopsgezinde Kerk Haarlem, 13.00-18.00u.

Informatie en aanmelding: info@vpsg.nl.

Macht, God, Kerk

Op 26 november houdt André Droogers de ethieklezing van de Raad van Kerken in Nederland. Op de studiemiddag probeert hij het fenomeen macht in de kerk in beeld te brengen. Ieder die macht in de kerk bezit, ziet de eigen

macht theologische terecht als 'dienst'. Toch blijkt in de praktijk dat dit lang niet altijd zo werkt.

Plaats: Franciscushuis, 's-Hertogenbosch.

Informatie en opgave:

rvk@raadvankerken.nl.

Werkplaats voor de ziel

* Leven vraagt voortdurend om los te laten. Soms doe je dit met gemak. Soms is het erg lastig, pijnlijk en verdrietig. Uiteindelijk gaat het erom tot de essentie van je leven te komen. Joke Litjens leidt de workshop 'De kunst van loslaten' op 13 november van 10.00-16.30u in Ignatius huis, Amsterdam.

* Wat doet Maria met u en hoe kan zij u bij uw kracht brengen? Maria de zijkant van God... Joke Litjens leidt een workshop 'Maria brengt je bij je kracht' in het Ignatius huis te Amsterdam, op 8 december, 10.00-16.30u.

Informatie en aanmelding voor beide workshops: (020) 6798207 of www.ignatiushuis.nl.

* Het kan donker zijn van binnen door verdriet, rouw, teleurstelling, leegte of omdat je de weg kwijt bent. Hoe ziet het donker eruit, hoe ga je er mee om? Welke lichtpuntjes zie je? December is een maand vol lichtfeesten. Kunnen ze helpen om het duister te verduren? Een tweedaagse bezinning 'Van donker naar Licht' van 10 t/m 12 december in de Adventstijd o.l.v. Joke Litjens in het Dominicanenklooster in Huissen.

Informatie en aanmelding: www.dominicanenkloosterhuissen.nl of (026) 326 442.

* Winterretraite 16 t/m 19 december: We staan stil bij de weg die je gaat.

Plaats: Abdij Koningsoord, Arnhem.

Informatie en aanmelding:

Joke Litjens, (06) 36124607 of info@werkplaatsvoordeziel.nl.

Raadpleeg voor activiteiten regelmatig de kalender op www.unienkv.nl.